

עשיית מצוה במקום ספק

ויאמר ה' אל משה אמר אל הכהנים בני אהרן ואמרת אלהם לנפש לא יטמא בעמיו: כי אם לשארו הקרב אליו לאמו ולאביו ולבנו ולבתו ולאחיו: ולאחתו הבתולה הקרובה אליו אשר לא היתה לאיש לה יטמא: (ויקרא כא, א-ג)

לטמאות לספק קרוב

איתא בתו"כ (ספרא פרשה א) "לה יטמא" - מטמא הוא על הוודאי, ואינו מטמא על הספק. והק' הנמו"י (הלכות קטנות - הלכות טומאה א, ב) למאי איצטריך דאי למעוטי ספק בן קיימא דלא מטמא פשיטא, דהא אמרינן לעיל דאין מטמא לנפלים וספק איסורא לחומרא, ואי למעוטי בני תערובות כגון כהנת וישראלית שילדו במחבא וקמ"ל שלא יטמא לאחד מהם, ה"נ פשיטא דספק איסורא לחומרא.

כקושיית הנמו"י נוקט הרמב"ן בתורת האדם (שער האבל - ענין האבלות), עי"ש דאע"ג דתניא "לה יטמא" - על הודאי הוא מיטמא ואינו מיטמא על הספק, אפ"ה מתאבל ואונן על הספק. דלענין ספקות ליכא למיגמר אבלות ואנינות מטומאה, דהתם איכא איסורא דטומאת כהן ולא **אתי עשה דספק ודחי לא תעשה ודאי**, ואני סבור שזה שאמרו לה יטמא על הודאי הוא מטמא ואינו מטמא על הספק, אסמכתא בעלמא הוא דנקיט בה קרא, **דלא מיצטריך קרא למעוטי ספיקא לטומאה שאין ספק מצוה מוציא מידי ודאי איסורא**.

במקום רוב

המנ"ח (מצוה רסד) הביא דברי הרא"ש (הובא בשטמ"ק ב"מ ו, א) הידועים, בקפץ א' מהמנויים דכל היכי דהתורה אמרה בפירוש דלא מהני ספק, לא מהני אפילו רוב, דגם רוב לא יצא מכלל ספק, ומה"ט במקרה שיש כאן רוב, נאמר עשירי וודאי ולא עשירי ספק. ומה"ט ספק ספקא ברה"י טמא, כיון דהתורה אסרה אפילו ספק.

וא"כ בענינינו דמבואר ברמב"ם (פ"ב מהל' אבל) דעל הספיקות אינו מטמא דכתיב "לה יטמא" - מטמא על הודאי ואינו מטמא על הספק, לא אזלינן בתר רובא כלל, ואינו רשאי לטמאות לנפלים אף דאיכא רובא בני קיימא.

ולפי"ז כתב המנ"ח שמיושב קושיית הנמו"י, דאי לא כתבה התורה ה"א דאזלינן בתר רובא ויטמא לנפל, (דיש כאן רוב), או אם אחד רחוק בתוך הרבה קרובים ופירש אחד, (דיש כאן כל דפריש מרובה פרוש), ה"א דאזלינן בתר רוב, ועכשיו דהתורה גזרה דלא יטמא על הספיקות, לא אזלינן בתר רובא כסברת הרא"ש.

הלכה כדברי המיקל באבל

על דרך זה כתב המנ"ח לבאר הא דקי"ל בכל דוכתי הלכה כדברי המקיל באבל, ועתו"ס יבמות ופ' יש בכור מחמת דהוי ספק דרבנן, א"כ לשיטת הרמב"ם ודעימיה שאבילות יום ראשון הוא מה"ת למה הוא לקולא. ואפילו נגד רוב אזלינן כדברי המקיל, ואין מתאבלים על נפלים אף דרובם בני קיימא. ולפמ"ש"כ ניהא שהרמב"ם כתב דמצות טומאה זה גופא מצות איבול והיא

מדאורייתא מפסוק הזה, וא"כ כיון דהתורה כתבה לה יטמא ואין מטמא על הספק, א"כ לענין איבול הוי כאילו כתוב בפירוש דעל הודאי מתאבל, כי בכלל יטמא איבול, ואם אינו מטמא על הספק אינו מתאבל על הספק ג"כ, וכיון דהתורה כתבה בפירוש דאינו מתאבל על הספיקות, ורוב וס"ס הוי ג"כ בכלל ספק, א"כ א"צ להתאבל על ספיקות אפילו במקום רוב, אפילו להסוברים דאבילות דאורייתא.

אבילות וטומאה

המנ"ח הזכיר חידושו של הרמב"ם שחיוב לטמאות לקרובים הוא בנוי על החיוב להתאבל. וז"ל הרמב"ם (אבל ב, ו) כמה חמורה מצות אבלות, שהרי נדחת לו הטומאה מפני קרוביו כדי שיתעסק עמהן ויתאבל עליהן, שנאמר כי אם לשארו הקרוב אליו לאמו וגו' לה יטמא מצות עשה, שאם לא רצה להטמא מטמאין אותו על כרחו.

ולעיל (אבל א, א) כתב הרמב"ם וז"ל מצות עשה להתאבל על הקרובים, שנאמר ואכלתי חטאת היום הייטב

בעיני ה', ואין אבילות מן התורה אלא ביום ראשון בלבד שהוא יום המיתה ויום הקבורה, אבל שאר השבעה ימים אינו דין תורה, אע"פ שנאמר בתורה ויעש לאביו אבל שבעת ימים ניתנה תורה ונתחדשה הלכה, ומשה רבינו תקן להם לישראל שבעת ימי אבלות ושבעת ימי המשתה. ועי"ש בכס"מ שתמה עליו שבמקרא לא צוה שיתאבלו, אלא שאמר אהרן שלא ייטב בעיני ה' שיאכל חטאת באותו יום. ומביא מש"כ בספה"מ (מצוה לז) וז"ל היא שנצטוו הכהנים שיטמאו לקרובים, וזה בעצמו הוא מצות איבול, כלומר כל איש מישראל חייב להתאבל על קרוביו, כלומר ששה מתי מצוה, ולחזק חיוב זה ביאר אותו בכהן שהוא מוזהר על הטומאה שיטמא על כל פנים כשאר ישראל כדי שלא יחלש דין אבילות. וכתב הכס"מ שגם על ראייה זו יש לתמוה, שטומאה ענין אחד ואבילות ענין אחר, ואם צוה שיטמא לקרוביו אין במשמע זה שיתאבל עליהם.

מלקות על טומאת ספק קרוב

בעיקר דברי הרמב"ן שלא צריך קרא לאסור ספיק קרוב, עי' בקובץ הערות (סימן עב סעיף ו) שבהתחלה רצה לדחות דבריו, די"ל דממעטינן ליה בתורת ודאי ולא מטעם ספק, דהיינו דבספק קרובו אין כאן מצות טומאה כלל, אפילו אי קמי שמיא גליא שהוא קרובו, ונ"מ שלוקה אם נטמא לספק קרובו, כאילו נטמא לרחוק. אבל כתב שמוכח מהסוגיא כדברי הרמב"ן שאין המיעוט בתורת ודאי אלא בתורת ספק, דהנה אמרינן התם (יבמות ק, ב) לענין מי שלא שהתה אחר בעלה שלשה חדשים ונשאת וילדה ואין ידוע אם בן תשעה לראשון אם בן שבעה לאחרון, שאם שניהם כהנים הן אין מטמאין לו דכל חד וחד דלמא לאו בריה הוא, אבל מק' הגמ' למה אינו מטמא לראשון ממה נפשך אי בריה הוא שפיר קא מטמא ליה, ואי בר בתרא הוא שפיר קא מטמא ליה דחלל הוא. ואם איתא מאי פריך דהא שפיר י"ל שמא בן הראשון הוא וכהן כשר הוא, ומ"מ אינו מיטמא לו, משום דרחמנא מיעטיה שאינו מיטמא על הספק בתורת ודאי, וע"כ הוכרח הרמב"ן לומר דקרא אינו אלא אסמכתא בעלמא.

עשה דוחה ל"ת

עוד הביא המנ"ח תירוצו של החידושי אנשי, דה"א כיון דמצוה לטמאות הוי אמרינן ספיקא לחומרא ויטמא. ותמה עליו המנ"ח דלא אשכחן בשום דוכתי דספק מצוה יהיה דוחה איסור.

אמנם הפרמ"ג בספרו תיבת גמא (פרשת לך לך אות ב) דן האם ספק מ"ע דוחה ל"ת וודאית, ואת"ל דלא דחי, מהו שידחה ספק מ"ע לספק ל"ת. עי"ש שלמ"ד ספק מן התורה אסור מה"ת, וה"ה בציווי מן התורה חייב בה, ובספר תורת הבית הארוך משמע **דספק כוודאי** רק שאין לוקה בספק, א"כ לפ"ז **ספק מ"ע כוודאי דוחה ל"ת וודאית**.

ותמה עליו בספק חבצלת השרון מהא דתנן (ראש השנה כט, א) שטומטום אינו מוציא לא את מינו ולא את שאינו מינו, ופרש"י ד"ה אינו מוציא את מינו - טומטום כמותו, שמא תוקע זה נקבה, וחבירו זכר. ואם איתא למה אינו מוציא אפילו אינו מיניה הרי יש לו חיוב וודאי.

האם ספק כהן מותר לעלות לדוכן

כדברי המנ"ח מבואר גם בשו"ת כתב סופר (או"ח סימן יד), שדן במי שהוא ספק כהן ספק ישראל, האם שרי ומחוייב לישא כפיו, או אסור משום ספק שמא לאו כהן ועובר באיסור עשה דזר העולה לדוכן, או נימא דספק עשה שמא כהן הוא דוחה לספק איסור עשה דשמא זר הוא.

וכתב הכת"ס להוכיח שלא אמרינן בכה"ג עשה דוחה ל"ת, שהרי הגמ' (כתובות כד, ב) דנה אי מעלין מנשיאת כפים ליוחסין, ואי ספק כהן מחוייב לעלות לנ"כ איך מעלין ממנו ליוחסין דילמא ספק כהן הוא, והטעם דעד כאן לא ילפינן מכלאים בציצית אלא דוודאי עשה דוחה ל"ת כמו התם, דמקיים המצוה בוודאי ונדחה הל"ת מפני העשה, אבל בספק אפשר שיעבור הל"ת שלא במקום מצוה שלא יקיים מצוה כלל כה"ג מנ"ל דדוחה.

וכן הוכיח ממה שהוכיחו התוס' (ר"ה לג, א) שברכה לבטלה אינו אלא איסור דרבנן, דאלת"ה איך ספק אמר אמת ויצויב חוזר וקורא, ואי ספק עשה דוחה לספק ל"ת, לא קשה מידי, דאתי ספק לא אמר דוחה ל"ת ד"לא תשא", וע"כ דפשיטא לתוס' דספק עשה אינו דוחה ל"ת ודאי.

ספק בירך ברכה"מ להוציא מי שוודאי לא בירך

כדברי הפרמ"ג שספק דאורייתא לחומרא הוי כוודאי מבואר ג"כ בפר"ח, דהנה כתוב בשו"ע (או"ח קפד, ד) אכל ואינו יודע אם בירך ברכת המזון אם לאו, צריך לברך מספק, מפני שהיא מן התורה. וכתב הפר"ח שמכל מקום לא מצי להוציא אחרים שוודאי לא בירכו, דמאי דקי"ל ספיקא דאורייתא לחומרא אינו אלא מדבריהם, ולא אתי מדבריהם ומפיק דאורייתא. משמע שאם ספק דאורייתא לחומרא מה"ת, שפיר יכול להוציא מי שוודאי מחוייב. (וקשה כנ"ל מההיא דטומטום).

אמנם בשו"ת הגרע"א (מהדו"ק סימן ו) חלק על הפר"ח וכתב שאף להפוסקים דספק דאורייתא מה"ת לחומרא, מ"מ מחוייב רק מגדר ספק, וא"כ זהו האחר אינו יוצא בשמיעתו, דעדיין נשאר הוא בספק חיוב, דשמא המוציא כבר בירך ולא יצא בשמיעתו ממנו.

אע"פ שיצא מוציא

אולם מסיק הגרע"א דכיון דמדינא גם בברהמ"ז אומרים "אע"פ שיצא מוציא", כמו כל ברכת המצות, אלא דאסמכוה אקרא "ואכלת ושבעת" מי שהוא אכל יברך, ומה"ט סגי באכל כזית א' דגן דמחוייב רק מדרבנן יכול להוציא למי שאכל כדי שביעה. ומה"ט י"ל דאף אם השומע ודאי לא בירך, מ"מ יצא בזה שהמברך מסופק דהוי ספק דרבנן, כיון דמדאורייתא אפילו בירך יכול להוציא, ולגבי דרבנן אמרינן שלא בירך.

עוסק בספק מצוה

בספר אמרי בינה דיני (או"ח סימן יג) מסופק היכא דעוסק בספק מ"ע, שחייב לעשותו מספק, האם פטור מן המצוה, או די"ל אין ספק מוציא מידי ודאי. וכתב האמר"ב דלא מבעי אם ספקא דאורייתא לקולא מה"ת ורק מדרבנן לחומרא, י"ל דלא אלים לפטרו ממצוה דאורייתא, אלא אפילו להשיטות שספק דאורייתא לחומרא מה"ת, מ"מ י"ל אין ספק מוציא מידי ודאי. אבל כתב שמזה שפסקו כר"י דשומר אבידה כשומר שכר, בההוא הנאה דפטור למיתב רפתא לעני, ולא אישתמיט אחד מהפוסקים לומר דזה דוקא בידוע בבירור שהוא אבידת ישראל, אבל למשל בעיר שמחצה עכו"ם ומחצה ישראל שחייב להכריז אפילו אם אינו יודע שמישראל נפלה, כמבואר בחו"מ (סי' רנ"ט), שיהיה הדין דבכה"ג כיון שאינו יודע שהוא של ישראל לא יהיה כשומר שכר, כיון דעוסק בספק מצוה. אלא ודאי כיון דמ"מ מספק מוטל עליו המצוה דלמא של ישראל הוא ממילא פטור ממצוה, ומסיק דלדינא צ"ע.

עוסק במצוה דרבנן

בספר קובץ שעורים (ח"ב סימן לב) מביא מהשאג"א (סי' ל"ז) שהעוסק בספק מצוה אינו פטור ממצוה ודאית. ותמה עליו הגרא"ו שהעוסק במצוה דרבנן פטור ממצוה דאורייתא, דהא ילפינן מקרא דבשבתך ב"שבת דידך" הוא דמיחייבת ולא בשבת דמצוה, והעוסק במצוה דרבנן, ג"כ לא מיקרי "שבת דידך". וכמצינו גבי עומר "ראשית קצירכם" - פרט לקציר של מצוה, דמותר לקצור קודם העומר, ולצורך מצוה דרבנן ג"כ מותר לקצור, דלא מיקרי קצירכם כדאיתא במנחות (עב, א) קוצרין מפני הנטיעות ומפני בית האבל ומפני בית המדרש, מאי טעמא קצירכם אמר רחמנא ולא קציר מצוה. וכן לענין בן סורר ומורה, אם אכל בסעודת מצוה או איסור, אפילו איסור דרבנן, אינו נעשה בן סו"מ (סנהדרין ע, א). ולפי"ז י"ל גם בעוסק בספק מצוה, לא מיקרי שבת דידך. ולא גרע ספק דאורייתא ממצוה דרבנן.

עוסק בהכשר מצוה

הגרא"ו (בקובץ הערות סימן מח) מוסיף על הנ"ל, שגם העוסק בהכשר מצוה, כגון כותבי סת"ם, פטורין מן המצות (סוכה כו, א), דאף דכתיבת התפילין אינה המצוה, אלא הנחתן, מ"מ כשעוסק בהכשר מצוה לא מיקרי "שבת דידך". מיהו דוקא כשעוסק בזה לשם מצוה, כמו שמפרש רש"י שם (ד"ה תגריהן) להמציאן לצריך להן, אבל אם עוסק לצורך עצמו להרויח, שפיר מיקרי שבת דידך. (ועי' בביה"ל סי' ל"ח ד"ה הם)

וכן כתב בספר שדי חמד (מערכת עין כלל מה) שאף בעוסק במצוה דרבנן נקטינן לכללא, דהעוסק במצוה לפטרו ממצוה דאורייתא, עיין שם.

מצוה קבלת פני רבו בזה"ז

על פי זה יש ליישב קושיא עצומה על הנו"ב. דידועה שיטת הנו"ב (תנינא או"ח סימן צ"ד) שאין חיוב לקבל פני רבו בזמן הזה הואיל ואין מצות עלייה לרגל נוהג בזה"ז, ורבים העירו על דברי הנודע ביהודה ממה דאיתא בסוכה (י, ב) שרב חסדא ורבה בר רב הונא אמרו לרב נחמן אנן שלוחי מצוה אנן ופטורין מן הסוכה, ופירש רש"י שלוחי מצוה אנן להקביל פני ראש גולה, דחייב אדם להקביל פני רבו ברגל, ופטרינן כדתנן שלוחי מצוה פטורין מן הסוכה. והרי ר' חסדא ורבה

בר ר' הונא אחר החורבן היו, ואם פטרו עצמם מחמת מצוה זו משמע שהיו חייבים בה, והא קמן שחיוב זה נוהג אפילו אחר החורבן.

העוסק במצוה קיומית

ונראה דלפי הגרא"ו שגם העוסק במצוה דרבנן פטור מן המצות, משום דאינו "לכת דידך", ה"נ י"ל שהעוסק במצוה קיומית ג"כ פטור אפילו ממצוה חיובית. ונאמר מעתה שלדעת הנודע ביהודה אף שאין חיוב בהקבלת פני רבו, מכל מקום מצוה יש בה אפילו בזמן הזה, ובעת עסקו בה נפטר ממצוה אחרת, ואפילו ממצות סוכה שהיא חיובית. מיהו לשון רש"י שכתב דחייב להקביל פני רבו ברגל סותר לכאורה לדברי הנוב"י, וצ"ע.

ברכה על ספק מצוה

נחלקו הראשונים במי שחייב לקיים מצוה מספק האם מברך עליה. דהנה איתא במתניתין (חולין פג, ב) שחייב לכסות דם הכוי מספק, ועי' ברא"ש (חולין ו, א) שהביא דברי רבינו יונה שצריך גם לברך על הכסוי, וראייתו מההוא דפרק במה מדליקין (שבת כג, א) דאין מברכין על הדמאי מפני שהוא ספק דדבריהם, משמע הא ספיקא דאורייתא מברכין עליו, וכוי ספיקא דאורייתא הוא דשמא הוא חיה.

הרא"ש דוחה הראיה דמצוה שתקנו חכמים לעשות מספק כגון דמאי, שהזקיקו חכמים לקונה מעם הארץ לעשר מספק אין צריך לברך עליו, ואע"פ שאנו מברכין על שאר תקנות של חכמים וצונו מדכתיב לא תסור הכא לא תקנו אלא מספק ואין מברכין עליו. ולא שייך לדקדק משם הא ספיקא דאורייתא מברכין עליה, כי לא בא להוציא אלא שאר תקנות חכמים שמברכין עליה. אבל מצוה שאדם מצווה לעשות מספק כיון דברכות אינן מעכבות, טוב שיעשה המצוה ולא יברך שלא יעבור על "לא תשא". וכ"כ הרמב"ם (שחיטה יד, ד) וז"ל כלאים הבא מבהמה וחיה וכן בריה שהיא ספק בהמה או חיה צריך לכסות ואינו מברך. וכן נפסק בשו"ע (יו"ד כח, ג) כוי שהוא ספק חיה, וכלאים הבא מבהמה וחיה, צריך לכסות דמן ואינו מברך ואין שוחטין אותם בי"ט, ואם שחטן, אינו מכסה דמן, ובלילה, אם רישומו ניכר, יכסנו.

ובשו"ת שאגת אריה (סימן כה) מסביר שיטת הסוברים שחייב לברך, שכיון דע"כ חייב לחזור ולעשותה מספק, דהא הו"ל ספיקא דאורייתא ולחומרא, א"כ חייב נמי לברך עלה אקב"ו על מצוה זו, שהרי כמו שנצטוונו לעשות המצות בוודאי כך נצטוונו לעשותן מחמת ספק נמי, ושייך לומר "וצונו" שהרי מספק נמי נצטוונו לעשותה, והו"ל לענין ברכה כוודאי בר חיובא. ואפילו אם אליבא דאמת כבר יצא ידי חובת המצוה זו אינה לבטלה, דהא כיון דמספקא ליה נצטווה לחזור ולעשותה מספק. ולא מבעיא להראשונים שס"ל דספיקא דאורייתא לחומרא מדאורייתא, דאתי שפיר, אלא אפילו ל

הרמב"ם דס"ל הא דקי"ל ספיקא דאורייתא לחומרא אינו אלא מדרבנן, יכול לברך משום עכ"פ מדרבנן חייב לעשות המצוה. וצ"ע על הש"א שהוא עצמו כתב שהעוסק בספק עשה אינו פטור ממצוה, וקשה למה לא נאמר שיש לו וודאי חיוב לעשות המצוה מספק, וא"כ למה לא ידחה מצוה אחרת.

ספק קרא ק"ש

איתא בשו"ע (או"ח סז, א) ספק אם קרא ק"ש, חוזר וקורא ומברך לפנייה ולאחריה. אבל אם יודע שקראה, אלא שמסופק אם ברך לפנייה ולאחריה, אינו חוזר ומברך. מקור הזן הוא ברמב"ם (קריאת שמע ב, יג) וז"ל ספק קרא קריאת שמע ספק לא קרא חוזר וקורא ומברך לפנייה ולאחריה, ולכאורה דבריו תמוהים שהרי הוא פסק בעושה מצוה מספק אינו מברך. ועי' בכס"מ בשם תשובת הרשב"א (סימן ש"כ) דאולי סובר הרמב"ם דמעיקרא כך היתה תקנה, דכל שהוא חייב לקרות קורא לכתחלה עם ברכותיה. עי"ש בשם רבינו יונה כעין זה שאע"פ שאינו חייב מה"ת לקרא ג' פרשיות, בספק קרא, "חוזר וקורא", היינו כל ג' פרשיות.

ספק אם קיים חיובו

וכתב המשנ"ב שבשאר מצות דאורייתא היכא שמחוייב לעשות אותה מספיקא פסק לעיל (יז, ב) לענין טומטום אף דחייב בציצית, וביו"ד (רסה, ג) לענין מילה באנדרוגינוס, דלא יברך על המצוה, כי הברכות הם דרבנן וספיקא לקולא.

אך יש פוסקים שמחלקין בין היכא שהספק הוא אם מחוייב כלל בהמצוה, כגון טומטום, שאינו מברך, לבין היכא שמחוייב אלא שאינו יודע אם עשה המצוה דאז צריך לברך עליה. ולפ"ז לולב או שופר ביום א' היכא דמספקא ליה אם כבר עשה המצוה צריך לעשותה בברכה. וכתב הפרמ"ג דמכ"מ בשם הרשב"א, [היינו ממש"כ הרשב"א ליישב דברי הרמב"ם שברכות ק"ש שאני, ולא תי' דשאני התם שהיה לו וודאי חיוב, ויש לדחות שהוא בא ליישב דברי הרמב"ם, וחילוק זה בוודאי לא נמצא ברמב"ם]. וכן ממג"א בשם הריב"ש (תקפה, ג) מוכח דלא ס"ל לחילוק זה, וז"ל המג"א אם ספק לו אם שמע תקיעות או נטל לולב ביום ראשון, תוקע ואינו מברך, וביום שני א"צ לתקוע (כ"ה ריב"ש), אלא תמיד בלי ברכה. וגם מהגר"א בס"י זה מוכח דלא ס"ל לחילוק זה.

טעות בספירת העומר

אף שכתב המשנ"ב שהגר"א לא ס"ל חילוק זה, אבל במקום אחר כן מביא חילוק זה. דהנה נפסק בשו"ע (או"ח תפט, ו) אם פתח ואמר בא"י אמ"ה אדעתא דלימא היום ד', שהוא סבור שהם ד', ונזכר וסיים בה', והם ה', או איפכא, שהם ד' ופתח אדעתא דלימא ארבעה, וטעה וסיים בה', אינו חוזר ומברך. ועי' בביאור הגר"א שהטור כתב בשם ראבי"ה שיברך, והוא מדברי המרדכי ספ"ב דמגילה, וכתב דכיון דנשאר הבעיא בספ"ק דברכות (בפתח אדעתא דחמרא וסיים בדשיכרא), ואזלינן לחומרא כמו בספק אמר אמת ויציב כו', ה"נ ספירת העומר דאורייתא חוזר ומברך וסופר, וכתב הב"י שרוב הפוסקים ס"ל ספירה בזה"ז אינו אלא דרבנן, ולכן פ'סק שאינו חוזר ומברך. ודברי ראבי"ה הן כשיטת רבינו יונה (הנ"ל) שהביא הרא"ש (ר"פ כיסוי הדם), אבל הרא"ש חלק עליו וכן הטוי"ד (סי' כ"ח) וכן בכמה מקומות פסק הרמב"ם ושו"ע דלא יברך. ולכן תמה הגר"א על הב"י שאפילו אם נפסוק כהראבי"ה שספירת העומר מה"ת, אינו חוזר ומברך. רק בס"י ס"ז כ' הרמב"ם והטו"ש"ע שקורא ק"ש בברכותיה, וכבר נשאל הרשב"א (הנ"ל) ונדחק בזה וכתב דק"ש שאני שכך היתה התקנה, ולאפוקי מדברי הב"י שכתב שדעתו כדעת הר' יונה וליתא. וכתב הגר"א ואפשר שזהו טעם של ראבי"ה ג"כ לפי הנוסחא שלהם שכתב לומר בספירה "שהיום" (ולא "היום"), ומשמע מדבריהם שהוא סיום הברכה, וכן משמע בדבריו הנ"ל שכתב שפתח בד' וסיים בה' ולא כ' וסיים אדעתא דה'. וז"ל הראבי"ה (ח"ב מסכת פסחים סימן תקכו)

וצריך לספור ולחזור ולברך, ואע"ג דברכה לאו דאורייתא היא, דכיון דספירה דאורייתא וצריך לספור לאו מילתא [היא] לספור בלא ברכה.

ממשיך הגר"א וז"ל ובכה"ג סי' ס"ז חילק בין ספק אם הוא חייב באותו המצוה דאז אינו מברך, כמו בשו"ע בסוכה משא"כ בספק אם עשה המצוה כבר או לא, וצ"ע בכונתו, ואולי ר"ל עוד מהלך בדעת הב"י וראבי"ה למה יחזור ויספור בברכה, דהיינו שכאן הוי ספק אם קיים חיובו ולכן מספק מברך. אבל צ"ע דלכאורה הסברא לחלק הוא שיש כאן חזקת חיוב, א"כ אפילו במצוה דרבנן יחזור ויברך, והראבי"ה הרי כתב להדיא שמברך משום שספירת העומר הוא מה"ת. אבל עכ"פ הגר"א מתייחס לסברא זו.

שכח יום אחד של ספירה

איתא בשו"ע (או"ח תפט, ז - ח) שכח ולא בירך כל הלילה, יספור ביום בלא ברכה. אם שכח לברך באחד מהימים, בין יום ראשון בין משאר ימים, סופר בשאר ימים בלא ברכה. אבל אם הוא מסופק אם דילג יום אחד ולא ספר, יספור בשאר ימים בברכה. ועי' בביאור הגר"א ד"א דספירה בזה"ז דאורייתא כנ"ל, ואמרי' (פ"ג דברכות) ספק אמר אמת ויצייב כו', ואע"ג דתוס' במנחות ורא"ש ס"ל שהוא דרבנן, מ"מ כ' דאף בודאי לא ספר שסופר בשאר לילות דכל לילה מצוה בפ"ע. אבל תמה הגר"א דכל זה לדעת הפוסקים דבספק דאורייתא מברך, וצ"ע.

מקור הדין הוא בתרומת הדשן (סימן לז) שדן במי שספק לו אם ספר לילה אחת או לא, האם יכול לספור אח"כ בברכה. ופסק שיספור בברכה מכאן והלאה, ואע"ג דבודאי שכח יום אחד נוהגין ככה"ג ששוב אינו סופר בברכה, היכא שהוא ספק אפשר לסמוך על הראשונים שאפילו אם שכח יום אחד יכול להמשיך בברכה. והטעם שמצא בספר א"ז הגדול דראבי"ה סבר שספירת העומר בזמן הזה דאורייתא, א"כ צריך לחזור ולספור כמו גבי ספק אמר אמת ויצייב ספק לא אמר, שחזור משום דאורייתא היא, ואע"ג שהתוס' במנחות והרא"ש בשם ר"י סבירא להו דספירה בזמן הזה אינו אלא מדרבנן זכר למקדש, הא אינהו נמי סבירא, דכל לילה מצוה בפני עצמה, וא"כ שפיר סופר בברכה, ומי מזקיני דבהא ניזול בתרייהו ולא בהא, ולדקדק כולי האי, מאחר דכתבו הגאונים דהזכרת השם בברכה לבטלה, אינו אלא מדרבנן. ועל זה מק' הגר"א שתינח לרבינו יונה הסובר שהיכא שעושה מצוה דאורייתא מספק מברך ג"כ, אבל לדידן שמספק לא מברכים משום שהברכה אינה מעכבת, א"כ אפילו להראבי"ה שספה"ע מה"ת אינו יכול לברך.

עוד יש להעיר שאם כל החשבון הוא שגם לתוס' וגם לכה"ג יכול לברך, אבל מאן יימר שהבה"ג סובר כהראבי"ה, אולי בזה סובר כהתוס', שספה"ע בזה"ב אינו אלא מדרבנן. ואולי התרה"ד יישב את זה במה שאמר בסוף "שמי מזקיני ... ולדקדק כולי האי, מאחר דכתבו הגאונים דהזכרת השם בברכה לבטלה, אינו אלא מדרבנן", א"כ אם לפחות יש צד שלכולם אפשר לברך, די בזה. ולפי"ז אולי מיושב גם קושיית הגר"א שאע"פ שאנן חוששים להשיטת שלא לברך על מצוה שעושה מספק, אבל במקרה שלנו שיש גם שיטת תוס', ויש צד שאפילו להבה"ג מותר לברך, לכן פשיר מברכים.

ס"ס לחומרא בברכות

האחרונים דנו האם הא דקי"ל ספק ברכות להקל שייך גם בספק ספיקא, כגון במי שאכל דבר

שהוא ספק כזית והוא "בריה". הנשמת אדם (כלל ה' סעיף ו) ס"ל שגם בס"ס הדין הוא סב"ל. ועי"ש שמביא ראיה מדברי התרוה"ד (הנ"ל) דלמה הוצרך לבסס דבריו על הראבי"ה דהוי ספק דאורייתא, אפילו אי נימא דספירה בזה"ז דרבנן, מ"מ יכול לברך דהוי ס"ס, שמא לא דילג כלל, ואת"ל שדילג, שמא קיי"ל כתוס' דאפילו בדילג יום אחד מברך, אלא ע"כ דאפילו במקום דיש ס"ס להצריך לברך אמרינן ספק ברכות להקל.

המשנ"ב (רטו, כ) הביא דברי האחרונים שאפילו היכא שיש ספק ספיקא להצריך ברכה, כגון ספק אכל כזית או לא ואת"ל לא אכל שמא הלכה דעל בריה אפילו פחות מכזית מברכין, אפ"ה ספיקו להקל ולא יברך.

אמנם לענין ספירת העומר (או"ח תפט) שכתוב בשו"ע שאם לא ספר ספיה"ע ונזכר ביום יכול להמשיך לספור בברכה, וכתב בשער הציון (אות מה) טעמו של דבר משום דהוי ספק ספיקא לחיובא, ספק דבדיעבד יכול לספור ביום, ואת"ל כדעת הפוסקים דאין ספירה ביום, הרי הרבה פוסקים סוברים דאין הימים מעכבים זה את זה. ועל דרך זה כתב המשנ"ב (תפט, לח), גבי מה שהביא המחבר שם, שאם הוא מסופק אם דילג יום אחד ולא ספר, יספור בשאר הימים בברכה, שהוא מטעם ספק ספיקא. נמצא שדבריו סתרי אהדדי.

וביותר קשה, שכמקור להדין שאפילו בס"ס אינו מברך ציין לזה בשער הציון (שם אות כא) לדברי החיי אדם (כלל ה). והרי החיי אדם הוכיח מההיא דספירה שלא אומרים ס"ס לחייב ברכה, דמה שמחייב התרוה"ד להמשיך ולספור בברכה עיקר טעמו הוא משום דנקט כדעת הראבי"ה דצריך להמשיך ולספור בברכה, אך לא משום ספק ספיקא, וא"כ איך נקט המשנ"ב שטעמו של התרה"ד הוי מטעם ספק ספיקא, וצ"ע.